

Милош Здравковић*

Џон Финис, *Природно право*,
ЦИД, Подгорица 2005, стр. 454.

(Наслов оригинала: John Finnis, *Natural Law and Natural Rights*,
Clarendon Press, Oxford 1980.)

Подгорички издавач ЦИД је, бар у правничким круговима, постао препознатљив можда и понајвише објављујући преводе дела великих правних теоретичара и филозофа. У кругу тих великана правне науке чији су преводи дела изашли у оквиру ове издавачке куће, налазе се изузетно утицајни англосаксонски аутори попут Харта, Ролса, Дворкина, Раза, Финиса и других. Тим избором, подгорички издавач је домаћој публици, а првенствено заинтересованим студентима и последипломцима, омогућио да се на свом језику (нека овде буде заобиђено питање о различитим називима тог језика) упознају са репрезентативним делима ових великих аутора.

Џон Финис је тренутно један од најзначајнијих филозофа и теоретичара права. Своје јуснатуралистичке идеје је на систематски начин први пут представио баш у овој књизи, коју је с енглеског превео проф. др Милорад Ивовић. Овде би требало рећи да превод наслова није сасвим тачан, прецизније, да није комплетан. Чини се да би адекватнији превод наслова био „Природно право и природна субјективна права“. У међувремену Финис је објавио још неколико књига и десетине чланака, али је *Природно право* остало његово најзначајније дело.

Оно што је особено за Финиса и што га разликује од осталих модерних јуснатуралиста попут Фулера и Дворкина, јесте покушај да изнова заснује целовиту замисао природног права. У том свом покушају Финис се умногоме ослонио на филозофске тековине Аристотела и Томе Аквинског, тако да се његов приступ проблему природног права налази негде између модерног и традиционалног.

Финис сматра да постоје основна људска добра, вредности којима људи могу да теже само због самих тих вредности, а не увек

* Аутор је асистент-приправник Правног факултета Универзитета у Београду.

зато што им оне служе инструментално – ради остваривања неких других вредности и циљева. По Финису постоји седам основних људских добара: живот (и здравље), знање, игра, естетско искуство, друштвеност (пријатељство), практична разборитост и религија. Облици људских добара јесу небројени, али Финис тврди да су сва та добра само комбинација неких од основних добара која су, овде Финис следи Тому Аквинског, сама по себи очигледна. Идентификација основних људских добара представља први ниво Финисове моралне филозофије.

Но, поставља се питање како човек може да партиципира у овим облицима основних добара, како да их да их оствари. Због овог разлога Финис постулира други ниво своје етике који говори о принципима ваљаног избора понашања који води ка основним добрима. Заправо, основна начела руководе од суда о томе шта су основна добра, до закључка о томе шта је исправно да се чини овде и сад. Финис наводи девет принципа практичне разборитости, а неки од њих су: треба имати један рационалан и кохерентан животни план, треба делати на опште добро заједнице, треба у свакој радњи и акту поштовати сва основна људска добра, треба следити налоге своје савести, итд. Производ свих ових основних начела практичне разборитости јесте моралност, јер се сваки од ових принципа може сматрати видом моралне обавезе или моралне одговорности.

У основи различитих теорија природног права лежи став да су морал и право међусобно повезани. Тако Финис дефинише природно право као скуп основних начела људске разборитости којима се уређује људски живот, као и начела којима се уређује људска заједница. С друге стране, без делотворног правног поретка није могуће замислити остварење највећег броја основних добара, и управо зато позитивно право игра круцијалну улогу у Финисовој правној филозофији. Дакле, поставља се питање како је Финис у својој књизи решио однос између природног и позитивног права.

Прво, садржај позитивног права није потпуно одређен прихватањем идеја природног права. Позитивно право на различите начине инкорпорира у себе начела природног права, тако да је и његов садржај променљив. Такође, постоје читави делови позитивног права (на пример, правила саобраћаја) који скоро и да нису одређени овим начелима. Друго и важније, однос природног и позитивног права Финис сагледава користећи се Аристотеловим методом дефинисања познатим као утврђивање жаришног, фокалног значења. Као што је Аристотел правио разлику између три врсте пријатељства и правим пријатељством назвао само оно које се заснива на моралном добру, тако Финис прави разлику између права које испуњава главна начела природног права и права које у мањој или већој мери својим прописима крши та начела. Главни задатак идеје природног права по Фи-

нису је да одреди шта је то идеал права коме позитивно право треба да тежи, а не одређивање критеријума важења позитивног права у његовој усклађености с природним. Суштина односа између природног и позитивног права се огледа управо у овој сагласности, односно несагласности. Позитивно право које је у сагласности с природним обавезује појединца и правно и морално, односно само правно тамо где сагласност не постоји. Дакле, и неправедан закон је у ограниченом смислу правно валидан и правно обавезујући под условом да потиче из овлашћеног извора, да га примењују судови или други државни званичници и да се о њему, попут других закона, уобичајено говори као закону. Имајући ово на уму, позитивно право се у свом жаришном значењу може дефинисати као скуп правила која смерају општем добру заједнице.

Финисове идеје изнете у књизи *Природно право* наишле су на одличан пријем како код теоретичара природног права, тако и код последних позитивиста. Генерално посматрано, разлике између природноправних и позитивистичких теорија нису више тако велике какве су биле раније. Те две школе мишљења свакако нису „два добро утврђена и чувана непријатељска табора“ како је Лео Штраус говорио средином прошлог века. Ствари су се битно промениле од тада, тако да уместо о непремостивим разликама, данас би се пре могло говорити о комплементарности ова два главна приступа проучавању проблема права. Дobar део заслуга што је то тако припада и Џону Финису.

Ово што је речено довољно указује на велики значај објављивања ове књиге на нашем језику, али би ваљало поменути још нешто. Познато је да је код нас дискрепанција између позитивног права и његове примене, с једне стране, и основних принципа правде, с друге, увек, мање или више, изражена. Тако је било кроз нашу целокупну модерну историју, а тако је и сада. Бројни проблеми су узрок оваквог стања, а чини се да њихово успешно решавање зависи и од образовања будућих правника. Упућивање младих правничких нараштаја да, поред познавања позитивног права, усвоје и одређена начела практичне разборитости, начела која неће пронаћи читајући само законске текстове, повећава изгледе да и код нас правни систем постане праведнији.